

Sp.

14. Tillaga til þingsályktunar

um friðun Faxaflóa.

Flm.: Pétur Ottesen.

Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að gera hinar ýrustu tilraunir til þess að fá viðurkenningu fyrir því, að Faxaflói verði talinn innan íslenskrar landhelgi, enda verði hann þá friðaður fyrir botnvörpu- og dragnótaveiðum.

G r e i n a r g e r ð .

Þingsályktunartillögu samhljóða þeirri, sem hér um ræðir um friðun Faxaflóa, flutti ég á aðalþinginu 1943, og hlaut hún einróma samþykki Alþingis. Fer hér á eftir greinargerð sú, sem þá fylgdi tillögunni:

„Íslendingum hefur verið það ljóst frá öndverðu, hve þröngur stakkur þeim var skorinn með samningum þeim, er Danir gerðu við Englendinga um síðustu aldamót, þegar ákveðin var þriggja sjómílna landhelgi við strendur Íslands. Áður, eða frá því er fyrst voru settar reglur um þetta efni, höfðu gilt þau ákvæði hér, að öllum öðrum en Íslendingum og þegnum sambandslands þeirra, Danmerkur, voru bannaðar fiskveiðar fjórar sjómílnur frá landi. Þessi samdráttur landhelginnar, minnkun hins friðaða svæðis, var því háskalegri fyrir Íslendinga og aðra, sem eiga hagsmuna að gæta í sambandi við fiskveiðar hér við land, að þá voru botnvörpuveiðar að komast í algleyming hér.

Þess varð ekki langt að biða, eftir að botnvörpuveiðar hófust hér, að fiskimönnum væri byggt út af fiskimiðum þeim inni á fjörðum og flóum, sem þeir höfðu sótt aflafeng sinn á.

Sjómennirnir höfðu um aldir sótt á þessi mið og haft lífsframfæri sitt af því, eins og bóndinn byggði afkomu sína á hagnýtingu á gróðri landsins. Það hefði því verið í alla staði eðlilegt, að hagnýting Íslendinga á þessum innfjarðamiðum um margar aldir hefði skapað þeim rétt til þess að sitja einir framvegis að þeim gæðum, sem þau höfðu að bjóða. Hefði hinum fornu ákvæðum landhelginnar ekki verið breytt, hefði líka sú orðið raunin á. En því var nú ekki að heilsa.

Þegar svona var komið, var ekki nema um tvennt að gera fyrir Íslendinga, annaðhvort að hætta fiskveiðum eða gerbreyta öllum háttum útgerðarinnar. Og það gerðu þeir, eins og raun ber vitni um. En þessi gerbreyting á útgerðinni var vitanlega hin mesta þrekaun, og áttu margir um sárt að binda, meðan á því stóð. Enn þá hefur ekki gróið um heilt af þessum sökum og gerir það aldrei, fyrr en óskoraður réttur landsmanna einna til hagnýtingar á þessum miðum verður endurheimtur. — Þótt Íslendingar hafi beðið mikið fjárhagslegt tjón við það, að botnvörpuveiðarnar eyðilögðu gersamlega fyrir þeim alla nytjafiskaöflun á þessum tryggju og handhægu innfjarðamiðum, er þó önnur miklu stærri og geigvænlegri hætta, sem af þessari veiðiaðferð stafar. Það er hið gegndarlausu dráp ungvíðisins, eyðing viðkomunnar. Til þess að bæta upp fiskveiðatapið inni á fjörðum og flóum hafa Íslendingar sótt æ lengra og lengra á haf út. En hinni skefjalausu tortímingu á viðkomu nytjafiskanna verður með engu móti öðru afstýrt en því, að annaðhvort verði stórum dregið úr öllum botnvörpuveiðum eða alfriðaðar verði fyrir þeim veiðiháttum beztu klakstöðvarnar og þau svæði, sem ungvíðið heldur sig mest á á fyrstu stigum uppvaxtarins.

Með þessa staðreynd fyrir augum hafa um langt skeið verið uppi um það háværar raddir hér á landi, að allrar orku yrði að neyta, til þess að landhelgin við strendur Íslands yrði færð út og friðuð fengjust beztu hrygningarsvæðin og mikilvægustu uppeldisstöðvar fisksins.

Á síðastliðnum tveimur áratugum hefur mál þetta verið tekið upp á Alþingi nokkrum sinnum. Sjávarútvegsnefnd neðri deildar flutti þáttill. á þinginu 1919 um rýmkun landhelginnar. Á þingunum 1924, 1926, 1929 og 1930 flutti flm. þessarar þáttill. tillögur um málið, sem gengu í sömu átt, og var auk þess í tillögunni, sem flutt var 1926, skorað á ríkisstjórnina að senda nefnd manna til samninga við brezku stjórnina um rýmkun landhelginnar. Loks flutti Ólafur Thors, þm. G.-K., ásamt mér á þinginu 1936 till. til þál. um friðun Faxaflóa. Allar þessar tillögur hafa hlotið einróma samþykki á Alþingi, og hafa ríkisstjórnir Íslands notað hvert tækifæri, sem gefið hefur, til þess að koma málinu á framfæri við stjórnir fiskveiðabjóða á Norðurlöndum.

Síðan farið var að hreyfa þessum málum hér, hafa nokkrir alþjóðafundir verið haldnir um þessi mál. Árið 1930 var haldinn alþjóðafundur í Haag, og áttu Íslendingar þar fulltrúa. Tóku fulltrúar 17 af 33 þjóðum, er fundinn sátu, vel á því, að landhelgi allra landa yrði víkkuð frá því, sem nú er. En það, sem gerði gæfumuninn og olli því, hve málinu þokaði skammt áleiðis á þeim fundi, var, að fulltrúar þeirra þjóða, er mest áttu undir sér, þar á meðal fulltrúar Englendinga, lögðust gegn þessari tillögu.

Árið 1937 var og haldinn fundur um þessi mál í London. Mættu þar af Íslands hálfu þáverandi sendiherra, Sveinn Björnsson, og Árni Friðriksson fiskifræðingur. Á þessum fundi bundust 11 þjóðir samtökum um möskvastærð í vörpum og lágmarksstærð á fiski, er flytja mætti í land og selja. Fulltrúum Íslands tókst að koma till. um friðun Faxaflóa inn á fundinn, og var málinu vísað til hafrannsóknarráðsins, en það kaus nefnd í málið, sem var skipuð 8 mönnum, sínum frá hverju landi helztu fiskveiðapjóðanna, og er Árni Friðriksson fulltrúi Íslands í nefndinni. Nefnd þessi hefur starfað mikið og sumir nefndarmanna komið til Íslands í þeim erindum, þar á meðal fulltrúi Norðmanna, próf. Johan Hjort, sem er heimskunnur vísindamaður. Fór hann og þeir félagar rannsóknarferðir um Faxaflóa, og hefur fyrrv. atvinnumálaráðherra, Ólafur Thors, tjáð mér, að próf. Hjort hafi haft mjög mikinn áhuga á þessu máli og því mjög velviljaður, og er álit og tillögur slíkra manna ómetanlegur styrkur fyrir framgang málsins. Merkir vísindamenn í Bretlandi hafa og látið falla orð á sömu lund.

Á árunum 1935 og 1936 stóðu yfir harðar deilur milli Norðmanna og Englendinga út af því, að Norðmenn héldu fram og vörðu 4 mílna landhelgi fyrir Norður-Noregi án þess að hafa fengið til þess samþykki annarra þjóða. Í deilu þessari kom fram hjá Englendingum, þrátt fyrir það að þeir vildu ekki viðurkenna 4 mílna landhelgina, viðurkenning á því, að nauðsynlegt gæti verið að friða viss svæði utan landhelgislinunnar gegn botnvörpuveiðum, enda höfðu Englendingar sýnt í verkinu heima fyrir, að þeir teldu þörf á slíkri ráðstöfun, með friðun Morayflóans fyrir botnvörpuveiðum brezkra þegna.

Það, sem auk þess, er að framan getur, hefur vakið fiskveiðapjóðir á Norðurlöndum til umhugsunar um þessi mál, er, hversu fiskveiðar hafa stöðugt farið minnkandi í Norðursjónum. Þá hafa Færeyingar goldið mikið afhroð af þessum sökum. Fyrir heimsstyrjöld þá, er nú geisar, var svo komið, að botnvörpuveiðar voru gersamlega búnar að eyðileggja fiskimiðin við strendur Færeyja, og Færeyingar urðu að flýja þaðan með fiskiflota sinn. Með allar þessar staðreyndir fyrir augum stofnuðu nokkrar fiskveiðapjóðir á Norðurlöndum fyrir alllöngu félagskap með sér, er hrinda skyldi í framkvæmd og bera kostnað af vísindalegum rannsóknum á fiskveiðum í norðurhöfum og einkum og sér í lagi áhrifum botnvörpuveiðanna á fiskstofninn. Er Faxaflóanefndin einn þáttur þessarar starfsemi. Hefur þessum rannsóknum mjög verið beint að ströndum Íslands. Rannsóknarskipið „Dana“ var hér mörg ár í röð við slíkar rannsóknir. Var Faxaflói sérstaklega valinn til þessara rannsókna með tilliti til þess, að fræðimönnum á þessu sviði, sem fengizt hafa við rannsóknir hér, kemur saman um það, að við Faxaflóa og í sjálfum flóanum séu einhver beztu hrygningarsvæði heimsins fyrir þorsk og ýmsa aðra nytjafiska, auk þess sem Faxaflói er hin ákjósanlegasta uppeldisstöð.

Íslendingar hafa frá byrjun tekið þátt í þessum rannsóknum. Dr. Bjarni Sæmundsson, hinn stórmerki vísindamaður, var þátttakandi í þessum rannsóknum á „Dönu“ og á fleiri rannsóknarskipum erlendum, er hingað voru send í þessu skyni. Eftir að rannsóknir á þessum erlendu skipum höfðu farið hér fram í nokkur ár, varð það að samkomulagi milli þeirra, er fyrir þessum rannsóknum stóðu, annars vegar og íslenskra stjórnarvalda og fræðimanna okkar á þessu sviði hins vegar, að Íslendingar héldu rannsóknunum áfram á eigin spýtur. Voru þessar rannsóknir framkvæmdar á varðskipinu Þór, fyrst undir forystu dr. Bjarna Sæmundssonar og síðar undir forystu Árna Friðrikssonar fiskifræðings, sem eins og fyrirrennari hans hefur getið sér hið bezta orð sem ihugull og glöggur vísindamaður í sinni grein. Var Þór útbúinn öllum þeim tækjum, er slíkar rannsóknir útheimta, og í engu til sparað, eins og sjálfsagt var. Er það mikill sómi fyrir Íslendinga að hafa haft á að skipa við þessi störf slíkum mönnum sem þeim dr. Bjarna Sæmundssyni og Árna Friðrikssyni. Hafa þeir unnið þjóð sinni mikið gagn með störfum sínum, og á Árni Friðriksson, sem enn er maður á bezta aldri, vafalaust eftir að inna af hendi mörg afrek í sinni fræðigrein.

Rannsóknirnar á Þór féllu niður, þegar styrjöldin skall á, og var þá að vísu ekki að fullu lokið. Niðurstöður þessara rannsókna eru hinar merkilegustu. Faxaflóarannsóknirnar sýna það meðal annars, hvað dýralífið er miklu fjölskrúðugra innan landhelgislinunnar en utan. Hafa þessar rannsóknir varpað skýru ljósi yfir það, hver háski fiskstofninum er búinn af völdum botnvörpuveiðanna, ef engar ráðstafanir eru gerðar til þess að skakka þann leik.

Íslendingum hefur verið það ljóst, að staðreyndir, sem reistar væru á vísindalegum niðurstöðum, væru það eina, sem þeir gætu byggt á kröfur sínar um aukna friðun á fiskimiðum hér við land. Þessar staðreyndir liggja nú fyrir og eru svo órækar, að þess er fullkomlega að vænta, að þær fiskveiðapjóðir á Norðurlöndum, sem stunda fiskveiðar við Ísland, viðurkenni, að það sé sameiginlegt nauðsynjamál þeirra og Íslendinga, að hér verði friðuð fyrir botnvörpuveiðum beztu hrygningarsvæði fiskisins og uppeldisstöðvar og að það sé beinlínis hættulegt, að það sé dregið á langinn úr þessu að koma slíkri friðun á.

Krafan um friðun Faxaflóa á nú að vera svo rökstudd, eins og að framan greinir, að sjálfsagt er að koma henni af nýju á framfæri, strax og kostur er. Nú vill svo til, að þetta tækifæri er einmitt fyrir hendi. Í næsta mánuði hefur verið boðað til alþjóðafundar, sem halda á í Englandi, til þess að ræða mál, sem varða meðal annars verndun fiskstofnsins. Íslendingum hefur verið boðin þátttaka í þessum fundi, og verða fulltrúar sendir þangað.

Tillaga þessi um friðun Faxaflóa er flutt í því skyni, að samþykkt hennar verði til áherzlu því, að fulltrúum okkar verði falið að koma málinu á framfæri. Það má gera ráð fyrir, að fundur þessi verði skipaður fræði- og vísindamönnum á sviði fiski- og hafrannsókna og að áliti þeirra gæti mikils í slíkri samkomu. Er það því mikill styrkur fyrir Íslendinga að hafa sem sóknaraðila á þessu vísindamannahingi slíkan mann sem Árna Friðriksson, sem eigi þarf að efa, að kunni á því tókin að hagnýta sér árangurinn af margra ára vísindarannsóknum á fiskisvæðunum hér við land, árangur, sem alkunnur er orðinn meðal vísindamanna á þessu sviði og að áliti dómbærra manna gefur skýr svör við þeim spurningum, sem með rannsóknunum var leitast við að fá svarað.

Takist að friða Faxaflóa, er það afar stór og mikilvægur sigur, því að bæði er það svo, að í Faxaflóa og næsta nágrenni hans eru, eins og fyrr segir, aðal hrygningarsvæði þorsksins og flóinn því alveg tilvalin klakstöð þess ungvíðis, og auk þess ætti frekar að mega gera sér vonir um, að auðnast mætti síðar að fá aðra flóa og firði friðaða, eftir að friðun Faxaflóa í reyndinni hefði borið tilætlaðan ávöxt til hagsbóta öllum þeim, er fiskveiðar stunda hér við land.“

Eins og frá er greint hér að framan, var á öndverðu ári 1943 haldinn í Englandi alþjóðafundur til þess að ræða um verndun fiskstofnsins. Fulltrúar þeir, sem mættu þar fyrir hönd Íslendinga, komu málum okkar þar á framfæri. Var málaleitun þeirra tekið með velvilja og vaxandi skilningi á nauðsyn fyrir aukinni friðun við strendur Íslands til þess að vernda fiskstofninn. Síðan hafa, af eðlilegum ástæðum, fundahöld og umræður um þessi mál legið niðri, þar til nú, að ákveðið hefur verið, að þing alþjóðahafrannsóknaráðsins komi saman í Kaupmannahöfn í þessum mánuði. Nefnd manna, skipuð sérfræðingum undir forystu Árna Friðrikssonar fiskifræðings, situr þing þetta af hálfu Íslendinga. Mun þingið taka til meðferðar rannsóknir þær í Faxaflóa, sem framkvæmdar höfðu verið, áður en stríðið skall á, undir forystu Árna Friðrikssonar og próf. Johan Hjort. Er þess að vænta, að á þingi þessu verði stigið giftudrjúgt spor til þess að hrinda Faxaflóafriðuninni í framkvæmd.

Það hefur vakið óskipta athygli sjómanna, sem stundað hafa fiskveiðar í Faxaflóa nú og í fyrra stríði, hvað árangurinn af því, að erlendir togarar hurfu af miðunum, að því er snertir aukningu fiskimagnsins, er miklu minni nú en á árunum 1914—18. Þá fylltist Faxaflói af fiski. Á grynstu bátamiðum var uppgripaafli síðustu stríðsárin á línu- og handfæri. Fiskimagnið á grunnmiðum var orðið mjög

svípað og í góðum aflaárum, áður en botnvörpuveiðar hófust hér við land. Öll þau ár var botnvörpu eða dragnót að heita mátti ekki varpað í sjó í flóanum.

Nú aftur á móti hefur öll stríðsárin verið krökkt af mótorbátum með botnvörpu og dragnót í flóanum. Og veiðin sýnir merkin. Fiskgengd hefur ekkert aukizt frá því, sem áður var, nema síður sé. Aldrei hefur, öll þessi ár, komið neitt fiskihlaup, svo teljandi sé, á grunnmið. Á miðum þeim, sem trollbátarnir halda sig á að jafnaði, hefur afli yfirleitt verið tregur þessi ár og tímunum saman aflalaust. En það hefur athugulum sjómönnum verið blöskrunarefni, hvílík reginkynstur af ungvíði hafa komið upp í vörpunum. Heilir og hálfir þokar af ungvíði allra helztu fisktegunda koma löngum upp í hverjum drætti. Öllu þessu ungvíði er svo jafnharðan mokað steindauðu í sjóinn aftur. Má nærri geta um það, hver áhrif slík rányrkja á miðunum í beztu klakstöðinni, sem til er við strendur þessa lands, hefur á fiskstofninn og fiskveiðar í framtíðinni. Jafnframt því sem Alþingi lætur nú enn á ný í ljós vilja sinn í þessu mikilsverða friðunarmáli með samþykkt þessarar þingsályktunartillögu, er þess að vænta, að það samþykki og frv. það um bann gegn botnvörpu- og dragnótaveiðum í Faxaflóa, sem ég flyt á þingskj. 13. Með því sýndi Alþingi þá viðsýni og fyrirhyggju, sem er samboðin þjóð, sem á jafnmikið undir fiskveiðunum og Íslendingar.